

ששה-עשר איש ואשה סימלו בתשכ"ה את הישגיהם וכשלונותיהם של ישראל והעולם. הם נבחרו על-ידי עורכי "העולם הזה", תוך בחינת כל המאורעות שאירעו בשנת תשכ"ה. העורכים נמנעו השנה מלבחור באיש-הרפואה ובאישי-המדע של השנה, מחוסר מועמדים מתאימים. נימוקי הבחירה מצטרפים לדו"ח על מצבה של ישראל בשנת תשכ"ה.

אנשי השנה תשכ"ה

לינדון ג'ונסון

העולם

חזרה למקל הגדול

שני אנשים הטבעו חותם אישי על השנה. הם היו טיפוסים הפוכים בדיוק. אחד מהם היה נשיא צרפת, **שאַרל דֶה־גוֹל**. הוא היה ריאקציוני בענייני-פנים, משרתו של ההון הגדול, מדכאו של האישי העובד. אבל הוא היה גאון בענייני-חוץ. בסוף תשכ"ה היה דה־גול המדינאי היחיד בעולם שיכול היה לבוא לכל ארץ, ולחיות בטוח בקבלת-פנים ידידותית. הוא היה דמות מקובלת במוסקבה ובפקין, בניו־יורק ובבלגראד, בהאגה ובריו, בדלהי ובקאראצ'י, בבירות ובירושלים. בשום מקום בעולם לא נזרקו אבנים ובקבוקי דיו לעבר שגרירות צרפתית.

היה זה הישג אישי פנטסטטי. הוא הושג כולו בעיקבות עקרון פשוט: החזרת חופש-התימרון לצרפת. אחרי שהושג חופש זה על-ידי דה־גול, במדיניות רבת-מעוף, נוצל לשם קביעת עמדה עצמאית מוחלטת בכל בעייה. דה־גול התנגד לאמריקאים בחיאט'נאם ובסאנטו דומינגו, הפך גורם שכל צד בכל בעייה היה מעוניין לקנות את ליבו.

האישי השני היה **לינדון בייננס ג'ונסון**, נשיא ארצות-הברית. הוא היה שותף-קידמה בענייני-פנים, חולל מהפכה בחקיקת חוקים סוציאליים למלחמה בעוני, לשילוב הכושם בחיי המדינה, ובעשרות נושאים פנימיים דומים.

ואילו בענייני-חוץ נתגלה הנשיא כחסר-כשרון. הוא הסתבך יותר ויותר בחיאט'נאם, מלחמה שאי אפשר לנצח בה באמצעים צבאיים, ושארצות-הברית אינה מסוגלת לנצח בה גם באמצעים פוליטיים. ככל שבדה ההתערבות האמריקאית, כך לבש המאבק הקומוניסטי צביון של מלחמת-שיחורר לאומית — וכן התקדם לקראת נצחון. ג'ונסון יכול — והצליח — לעכב נצחון זה. אך אין הוא יכול למנועו.

שגיאה עוד יותר חמורה שגה ג'ונסון כאשר ציחה בחיפזו, ללא שיקול ועל סמך אינפורמציה כוזבת, להתערב בסאנטו-דומינגו. הוא נכנס לפח שהוטמן לו על-ידי אנשי המוסד המרכזי לביון של ארצות-הברית, התומך בכל ארץ ביסודות הריאקציוניים ביותר, נגד כל רפורמה נחוצה — ובכך הוא משרת, בעל כורחו, את נצחון הקומוניזם.

בסוף תשכ"ה נסתיימה ההתערבות האמריקאית בכישלון גמור. כן-בריתם של האמריקאים, **הגנרל ואסין**, נאסר על-ידי האמריקאים עצמם וגורש בבושת-פנים מן האי. חסידי הנשיא המוחזק והחוקה הדמוקרטית גיעו לשלטון. כל זה ניתן היה להשיג ביום הראשון של המאבק, ללא שום התערבות צפון-אמריקאית. ואילו ארצות-הברית איבדה תוך כמה חודשים את כל אוצר הרצון-הטוב שצבר הנשיא **ג'ון קנדי** המנוח באמריקה הלאטית, כאשר החל תומך ביסודות דמוקרטיים שותרי-רפורמה.

"המקל הגדול", בו איים הנשיא תדי רוזבלט לפני שני דורות על השכנים הלאטיניים, חזר והרגיו את היבשת.

כיום המאורעות העיקריים של השנה — ההרפת מלחמת ויאט'נאם וההתערבות בסאנטו דומינגו — היה ג'ונסון איש-העולם של תשכ"ה — השנה בה נבחר ברוב גדול לנשיא והנחיל תבוסה ניצחת ל**בארי גולדוואטר**, איש-העולם של תשכ"ד.

מלחמת ויאט'נאם היתה רק גיורה אחת מן המלחמה הגדולה, שהטילה את צילה על השנה, ושטטלה את צילה על כל השנים הנותרות של המאה ה-20: המלחמה בין המערב והמזרח. מלחמה זו החלה עוד בשחר ההיסטוריה האנושית. היסטוריה זו החלה במזרח — בארם-נהריים, בעמק-היאור ובכנען. היוזמה עברה למערב עם נצחון יחן והשתלטות רומא. היא חזרה למזרח כאשר התחת המזרחית הגדולות — היהדות, הנצרות והאיסלאם — כבשו את העולם התרבותי. היא חזרה לאירופה בתקופת מסעיה-צלב, עד שהשלטון המערבי הגיע לשיאו בסוף המאה שעברה, כאשר האימפריאליזם כבש את העולם.

בשנת 1905 הנחילה יפאן המזרחית מפלה לרוסיה המערבית — ומאז חזרת המטוטלת מזרחה. במלחמת-העולם השני אמנם ניצח המערב את יפאן, אך תוצאה זו התהפכה על ראשה כאשר השתלט הקומוניזם בסין — וערשה-התרבות של המזרח הרחוק הפך שוב מעצמה עולמית.

בתשכ"ה התקדמה סין בכל החזיתות. היא נחלה הישג ניכר כאשר הצטרפה אינדונזיה, בהנהגת **אחמד סוקארנו**, למחנה הסיני, ופרשה מן האו"ם — גוף בו שולטות ארבע המעצמות הלבנות. פרישת סינגפור הסינית ממאלזיה האנטי-סינית הייתה ניצחון שני. ניצחון חשוב עוד יותר היה טמון במלחמה הגדולה בין הודו של **שאסטרי** ופאקיסטאן של **איוב חאן** — שתי מתחרות של פקין, שההתנגשות המווייגת ביניהן פתחה את הדרך בפני סין.

המנהיג האמיתי של המאבק נגד סין לא היה ג'ונסון, שלחם בה בשדה-הקרב, אלא השלטון האפרורי במוסקבה, שבא במקום **ניקיטה כרושצ'וב**, המודח מ-1 של תשכ"ה. המאבק הסיני-רוסי מוסחה בסיכסוך אידיאולוגי. אך מעבר לכל אידיאולוגיה, זה המאבק ההיסטורי בין המזרח והמערב.

כשם שביונטיון חסמה, במשך מאות בשנים, את הדרך בפני כוחות-המזרח — תחילה הפחיתים ולאחר-מכן הערבים והתורכים — כך מהווה עתה רוסיה את המחסום של המערב הלבן בפני סין. הובר אינו תלוי כלל ברצונה, אלא נובע ממיקומה הגיאוגרפי של רוסיה. כל התפשטות של סין צפונה להיות מכוונת בסופו של דבר נגד סיביר העצומה והעשירה, שחושביה האסיתיים קרובים הרבה יותר לפקין מאשר למוסקבה.

בשנת תשכ"ה לא יצר מאבק זה כותרות רבות. מאורעות ויאט'נאם עירערו למראית-עין את ברית-ההגנה האנטי-סינית, שנכרתה בימי קנדי וכרושצ'וב, במסחה של הסכם לאיסור ניסויים גרעיניים. אך למעשה נמשך שותף-הפעולה האמריקאי-סובייטי. ואילו החתימה האפרו-אסיאתית הגדולה בשנאי, בה היו סין ורוסיה צריכות להתנגש פנים אל פנים, במאבק על ההגמוניה באסיה, נדחתה בגלל מיקדה מקומי — ההפיכה האליגירית. לפי ידיעות מוסמכות מפקין, הקדיש השנה **מאו טסה-טונג**, הגאון הקשיש והחולה

של המהפכה הסינית, את שארית כוחותיו באופן בלעדי לניהול המאבק בברית-המועצות — ובכך קבע, בצדק, שזוהי הזירה המכרעת במלחמתה של סין. המאבק נגד ארצות-הברית, שהתנהל בחיאט'נאם, היה בעיניו בעל חשיבות מישנית בלבד, מאחר שסין היתה בטוחה בנצחונה במוקדם או במאוחר.

אחת מתוצאות-הלהאי של מלחמת פקין-מוסקבה היתה התגברות התהליך הקרוי "פולי-צנטריזם" — ריבוי המרכזים בעולם הקומוניסטי. בשפה פחות פשוטה, בלי הז'ארגון האופ-ייני של הקומוניזם, פירושו: נצחון הניגודים הלאומיים והגועיים על החזון הבינלאומי של מארכס. רומניה מרדה בהצלחה באפוטרופוסות של מוסקבה, פולין הדגישה את עצמאותה, ואפילו מקיי הקטנה התפלגה בישראל על רקע לאומי.

משהו ממלחמת המזרח במערב ביצבץ גם במאורעות שהסעירו בתשכ"ה את ארצות-הברית עצמה. הגזע השחור, ששאב עידוד וכוח מהתעצמות עמי אפריקה ואסיה, מאס במצבו הנחות בחברה האמריקאית. בהנהגת אישים כמו **מארתין לותר קינג**, שזכה השנה לפרס נובל לשלום, הוא הסתער על הקלפיות במדינות הדרום — מול הרובים, הכלבים ומקלות-החשמל של הגזענים הלבנים. אולם גם מאבק זה, שיצר כותרות רבות, הפך מיושן כאשר התפרצו המוני הכושם בלוס-אנג'לס באורגיה של דם ואש, ותבעו הרבה יותר מזכויות פוליטיות פורמליות. הם רצו שהיון אמיתי, כלכלי וחברתי. הם לחמו, בסופו של דבר, על כבוד-האדם, בחברה שלא העניקה להם מעולם כבוד זה.

בסוף תשכ"ה היה קיים ספק חמור אם החברה האמריקאית מסוגלת בכלל לפתור בעייה זו, ואם לא איהרה את המועד.

במולדת הגזע הכושם, אפריקה עצמה, קפאו העניינים. מלחמת-השיחור בדרום-אפריקה, מוזאמביק ואנגולה לא התקדמו. החלום הגדול של הקמת ארצות-הברית של אפריקה השחורה נגזז במציאות של יבשת מפוצלת, מסוכסכת וחסרת עצמאות אמיתית. בקונגו ניצח המערב, באמצעות **מואי צ'ומבה**, במלחמת-אזרחים בה בלטו השכירים הלבנים, ובה נראו גם פנים ישראליות: המדריכים הישראליים של צנחני צ'ומבה.

כך התחרו ביניהם העבר והעתיד בשנת תשכ"ה. העבר מצא את סמליו בלחיות גדולות. **וינסטון צ'רצ'יל**, האישי שהפך אגדה בחייו, נקבר. יחד עימו הלכו לעולמם **מקסים גורקי**, שותפו במלחמת-העולם הראשונה, ו**המלך פארוק**, קורבנו במלחמת-העולם השנייה. כמו המתים הגדולים בישראל — **מארתין לותר קינג** ו**משה שרת** — ו**אלברט שווייצר** הדגול, הם הזכירו את האתמול.

ואילו העתיד הרחוק מצא את סמלו בהרפתקה הגדולה ביותר של תשכ"ה — הסיסה המזוהה של ג'מיני 5, עם האומיה-החלל האמריקאיים **גורדון קופר** ו**צ'ארלס קונראד**, שהשיגו שיא מרשים חדש ביקום.

אך הבעיות הגדולות של תשכ"ה לא היו בעבר או בעתיד הרחוק. הן היו בהווה, שהוא פתח לעתיד הקרוב. והן פתחו פרספקטיבה קודרת של מלחמות ומאבקים בין מזרח ומערב, בין לבנים וחומים, שתוצאותיהם חבויות עדיין — אולי למרבה המזל — בערפילי-המחר.